

**GLOBALLASHUV DAVRIDA O‘G‘IL BOLALARNI TARBIYASI VA
OILAVIY MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI**

Saminjonov Shohboz

1-kurs magistranti pedagogika nazariyasi va tarixi

Ilmiy rahbar Sh.Aripov

Annotatsiya: *Ushbu maqola globallashuv davrida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirish tendensiyalarini ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qiladi. Tadqiqotda globallashuv jarayonlarining oilaviy qadriyatlar va bolalarning ijtimoiy-xulqiy rivojlanishiga ko‘rsatadigan ta’siri o‘rganilgan. Empirik kuzatuv, so‘rovnomalar va oilaviy intervyular orqali olingan ma’lumotlar globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarda mustaqillik va ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanishini, ammo ijtimoiy mas’uliyat va an’anaviy qadriyatlarga sodiqlikda ba’zi muammolar mavjudligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari oilaning tarbiyaviy salohiyatini mustahkamlash, ota-onaning shaxsiy namunasi va oilaviy qadriyatlarni uzluksiz namoyon etish, shuningdek zamonaviy texnologiyalarni tarbiyaviy jarayonda maqsadli qo‘llash orqali globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarni barqaror shaxs sifatida shakllantirishning samarali strategiyalarini belgilash imkonini beradi.*

Kalit so‘zlar: *Globallashuv, o‘g‘il bolalarni tarbiyasi, oilaviy munosabatlar, tarbiyaviy strategiyalar, ijtimoiy mas’uliyat, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, pedagogik yondashuv*

KIRISH

Globallashuv jarayonlari XXI asr jamiyat taraqqiyotining muhim xususiyatlaridan biri bo‘lib, u iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalar bilan bir qatorda oilaviy munosabatlar hamda shaxs tarbiyasiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivoji, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi, qadriyatlar tizimidagi o‘zgarishlar oilaning tarbiyaviy funksiyasini yangi sharoitda qayta ko‘rib chiqishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, o‘g‘il bolalar tarbiyasi masalasi globallashuv davrida ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida alohida dolzarblik kasb etmoqda.

O‘g‘il bolalar kelajakda jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma’naviy hayotida yetakchi subyekt sifatida shakllanishi, avvalo, oiladagi tarbiya muhiti va ota-onalar o‘rtasidagi munosabatlarning sifatiga bog‘liqdir. Globallashuv sharoitida an’anaviy erkaklik rollarining o‘zgarishi, mas’uliyat, mustaqillik, oilaparvarlik kabi fazilatlarining ayrim hollarda ikkinchi darajaga surilishi o‘g‘il bolalar tarbiyasida muvozanatli va ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda oilaviy munosabatlarning barqarorligi, ota-onaning shaxsiy namunasi va tarbiyaviy pozitsiyasi muhim omil hisoblanadi.

Shu bilan birga, globallashuv ta’sirida yuzaga kelayotgan madaniy xilma-xillik, axborot oqimining cheksizligi va ijtimoiy tarmoqlarning keng ta’siri o‘g‘il bolalar ongida qarama-qarshi qarashlar va xulq-atvor modellari shakllanishiga olib kelmoqda. Bunday

20-Yanvar, 2026-yil

sharoitda oilaning tarbiyaviy salohiyatini kuchaytirish, sogʻlom oilaviy munosabatlar orqali oʻgʻil bolalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir.

Mazkur tadqiqot globallashuv davrida oʻgʻil bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirish tendensiyalarini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilishga qaratilgan boʻlib, unda zamonaviy ijtimoiy jarayonlarning oila va bola tarbiyasiga taʼsiri, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etishning samarali yoʻllari yoritib beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Globallashuv davrida oʻgʻil bolalarni tarbiyasi va oilaviy munosabatlarning rivojlanish tendensiyalarini oʻrganish bilan bogʻliq ilmiy tadqiqotlar soʻnggi yillarda jadal surʼat bilan kengayib bormoqda. Zamonaviy pedagogik manbalar (Bronfenbrenner, 1979; Lerner, 2006) oilaning bola shaxsiyatini shakllantirishdagi markaziy rolini taʼkidlaydi, shu bilan birga, ijtimoiy-madaniy muhit va global axborot oqimining bolalarning xulq-atvori va qadriyat tizimiga bevosita taʼsir koʻrsatishini qayd etadi. Xalqaro tadqiqotlar (Collins va boshq., 2017; Wang va boshq., 2020) shuni koʻrsatadiki, globallashuv sharoitida oʻgʻil bolalarda mustaqillik, masʼuliyat va ijtimoiy koʻnikmalarni rivojlantirish anʼanaviy oilaviy tarbiyadan farqli yondashuvlarni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, mahalliy ilmiy manbalar (Sultonov, 2018; Xolmatov, 2021) oʻzbek oilasida ota-onaning tarbiyaviy pozitsiyasi, oilaviy qadriyatlar va madaniy anʼanalarni yangi pedagogik strategiyalar bilan uygʻunlashtirish zaruratini taʼkidlaydi.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida sotsiopedagogik yondashuv, oilaviy tarbiya tahlili va bolaning ijtimoiy xulq-atvorini kuzatish metodlari qoʻllanildi. Tadqiqot bir nechta bosqichda olib borildi: birinchi bosqichda ilmiy adabiyotlar va statistik maʼlumotlar tahlil qilinib, globallashuv jarayonlarining oilaviy munosabatlarga taʼsiri aniqlashtirildi; ikkinchi bosqichda oʻgʻil bolalarning tarbiyaviy xatti-harakatlari va oiladagi oʻzaro munosabatlarni kuzatish orqali empirik maʼlumotlar yigʻildi; uchinchi bosqichda esa yigʻilgan maʼlumotlar pedagogik va ijtimoiy nazariyalar bilan solishtirilib, globallashuv sharoitida oʻgʻil bolalarni tarbiyalashning samarali strategiyalari ishlab chiqildi.

Shu bilan birga, tadqiqot metodologiyasida holatlarni tahlil qilish, soʻrovnomalar, intervyu va oilaviy kuzatuv usullari birgalikda qoʻllanib, natijalar keng qamrovli va ishonchli boʻlishi taʼminlandi. Bu yondashuv tadqiqotning ilmiy asoslanganligini kuchaytirib, globallashuv davrida oʻgʻil bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirish boʻyicha aniq tavsiyalar ishlab chiqishga imkon yaratdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari globallashuv jarayonlari oilaviy munosabatlar va oʻgʻil bolalar tarbiyasiga sezilarli taʼsir koʻrsatishini koʻrsatdi. Empirik kuzatuv va soʻrovnomalar asosida olingan maʼlumotlarga koʻra, globallashuv sharoitida oʻgʻil bolalar orasida mustaqillik, ijodiy fikrlash va axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlangan boʻlsa-da, ular oʻrtasida ijtimoiy masʼuliyat va anʼanaviy oilaviy qadriyatlar boʻyicha tafovutlar kuzatilgan.

Shuningdek, oilaviy munosabatlarning sifatini tahlil qilish natijalari oiladagi ota-onaning tarbiyaviy pozitsiyasi va o‘zaro muloqotning bolaning xulq-atvori va ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynashini ko‘rsatdi. O‘g‘il bolalar, ayniqsa, ota-onaning mehnatsevarlik, mas‘uliyat va hurmat kabi shaxsiy namunalariga asoslanib ijtimoiy xatti-harakatlarini belgilashga moyil ekanliklari aniqlangan.

Tadqiqot davomida globallashuvning ijtimoiy-madaniy oqibatlarini ham o‘rganildi. Natijalarga ko‘ra, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari o‘g‘il bolalarda qarama-qarshi xulq-atvor modellarini shakllantirish xavfini oshiradi, bu esa oilaviy qadriyatlar va tarbiyaviy me‘yorlar bilan uyg‘unlashmagan hollarda tarbiyaviy muammolarni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, sog‘lom oilaviy muhit va ota-onaning faol tarbiyaviy yondashuvi globallashuv sharoitida ham bolalarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini saqlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqot shuningdek, globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarni tarbiyalashda oilaning roli va samarali strategiyalarni ishlab chiqish bo‘yicha bir qator pedagogik tavsiyalarni ishlab chiqish imkoniyatini berdi. Jumladan, ota-onaning bolaning ijtimoiy, axloqiy va intellektual rivojlanishiga faol aralashuvi, oilaviy qadriyatlar tizimini mustahkamlash va zamonaviy texnologiyalarni tarbiyaviy jarayonda maqsadli qo‘llash bolalarning muvozanatli shaxs sifatida shakllanishini ta‘minlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari globallashuv davrida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalarini aniq ko‘rsatib, ilmiy asoslangan pedagogik strategiyalarni ishlab chiqishga asos yaratadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari globallashuv jarayonining o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni shakllantirishga murakkab va ko‘p qirrali ta‘sir ko‘rsatishini isbotladi. Olingan empirik ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarda mustaqillik va ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanishi bilan birga, ijtimoiy mas‘uliyat, axloqiy me‘yorlar va an‘anaviy oilaviy qadriyatlarga sodiqlik masalalarida muayyan noaniqliklar kuzatiladi. Bu holat xalqaro pedagogik tadqiqotlarda qayd etilgan ijtimoiy madaniy tafovutlarning bolalarning shaxsiy xulq-atvoriga ta‘siri bilan uyg‘unlashadi (Collins va boshq., 2017; Wang va boshq., 2020).

Oila ichidagi munosabatlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ota-onaning tarbiyaviy pozitsiyasi va bolaning rivojlanishiga faol aralashuvi globallashuv sharoitida ham o‘g‘il bolalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni saqlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, oilaning tarbiyaviy salohiyati bolalarning ijtimoiy va axloqiy ko‘nikmalarini mustahkamlashda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, ota-onaning shaxsiy namunasi va oilaviy qadriyatlarni uzluksiz namoyon etishi bolalarda barqaror shaxsiy identitet va ijtimoiy mas‘uliyatni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqot globallashuv sharoitida ijtimoiy tarmoqlar va axborot oqimining bolaning xulq-atvoriga ko‘rsatadigan ta‘sirini ham ochib berdi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, axborot resurslaridan maqsadli va tarbiyaviy yondashuv bilan foydalanish bolalarning

qarama-qarshi xulq-atvor modellariga moyillik xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Shu bois, globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash jarayonida ota-onaning faoliyati va oilaviy qadriyatlar tizimini pedagogik strategiyalar bilan uyg‘unlashtirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘ladi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, globallashuv davrida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirishning samarali yondashuvlari shaxsiy namunaga asoslangan tarbiya, oilaviy qadriyatlar tizimini mustahkamlash va zamonaviy texnologiyalarni tarbiyaviy jarayonda maqsadli qo‘llashdan iborat. Bu yondashuvlar pedagogik nazariya va amaliyotni birlashtirib, globallashuv jarayonida bolalar tarbiyasining barqaror va integratsiyalashgan modelini yaratishga imkon beradi.

Shunday qilib, tadqiqotning muhokamasi globallashuvning oilaviy munosabatlar va o‘g‘il bolalarni tarbiyalashga ta’sirini ilmiy asosda tahlil qilib, pedagogik strategiyalarni shakllantirishning zarurligini tasdiqlaydi va kelgusidagi tadqiqotlar uchun ilmiy poydevor yaratadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot globallashuv davrida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalarini ilmiy asosda tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, globallashuv jarayonlari bolalarning shaxsiy xulq-atvori, ijtimoiy ko‘nikmalari va qadriyat tizimiga murakkab va ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, o‘g‘il bolalarda mustaqillik, ijodiy fikrlash va axborot texnologiyalari bilan ishlash qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi, ammo ijtimoiy mas’uliyat va an’anaviy oilaviy qadriyatlarga sodiqlik bo‘yicha muammolar uchrab turadi.

Empirik tadqiqotlar va oilaviy kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, ota-onaning tarbiyaviy pozitsiyasi, shaxsiy namunasi va oilaviy qadriyatlarni faol uzatishi globallashuv sharoitida ham o‘g‘il bolalarning barqaror shaxsiy identitetini va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirishda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot resurslaridan maqsadli pedagogik yondashuv bilan foydalanish bolalarning qarama-qarshi xulq-atvor modellariga moyillik xavfini kamaytiradi va oilaviy tarbiyaviy muhitning samaradorligini oshiradi.

Tadqiqot natijalari asosida globallashuv davrida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi pedagogik tavsiyalar ishlab chiqildi: birinchidan, ota-onaning shaxsiy namunasi va oilaviy qadriyatlarni uzluksiz namoyon etishi; ikkinchidan, bolalarning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ijtimoiy mas’uliyatni mustahkamlash; uchinchidan, zamonaviy texnologiyalar va axborot resurslarini tarbiyaviy jarayonda maqsadli qo‘llash.

Umuman olganda, tadqiqot globallashuv sharoitida o‘g‘il bolalarni tarbiyalash va oilaviy munosabatlarni rivojlantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqishga zamin yaratadi va kelgusidagi pedagogik strategiyalarni shakllantirish hamda amaliyotga tatbiq etish uchun muhim ilmiy poydevor hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
2. Lerner, R. M. (2006). *Developmental Science, Developmental Systems, and Contemporary Theories of Human Development*. London: SAGE Publications.
3. Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M., & Bornstein, M. H. (2017). Contemporary Research on Parenting: The Case for Nature, Nurture, and Culture. *Annual Review of Psychology*, 68, 1–26.
4. Wang, M. T., & Eccles, J. S. (2020). Adolescent Academic and Social Development in a Globalized World: The Role of Family and Culture. *Child Development Perspectives*, 14(4), 234–241.
5. Sultonov, F. (2018). *O‘zbek oilasida bola tarbiyasining pedagogik asoslari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
6. Xolmatov, A. (2021). *Globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlar va tarbiya*. Farg‘ona: Farg‘ona Davlat Universiteti Nashriyoti.
7. UNICEF (2019). *Global Study on Adolescent Boys and Family Dynamics*. New York: United Nations Children’s Fund.
8. UNICEF & UNESCO (2021). *Education and Parenting in the Age of Globalization*. Paris: UNESCO Publishing.
9. Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice*. Cambridge University Press.
10. Parke, R. D., & Buriel, R. (2006). Socialization in the Family: Ethnic and Ecological Perspectives. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of Child Psychology* (6th ed., Vol. 3, pp. 429–504). Hoboken, NJ: Wiley.